

KONKURENCIESCHOPNOSŤ REGIÓNOV S DÔRAZOM NA INOVÁCIE

Ing. Silvia Ručinská, PhD.

Fakulta verejnej správy
Univerzita P.J.Šafárika v Košiciach
Popradská 66, Košice
silvia.rucinska@upjs.sk

Abstrakt

V posledných rokoch sa pozornosť v akademických, vedeckých, ale aj politických kruhoch začala venovať regionálnemu rozvoju a regionálnym rozdielom najmä v súvislosti s vnímaním EÚ ako združenia regiónov [25]. Do popredia sa začali dostávať otázky možnosti regionálneho rozvoja, rastu ekonomiky a porovnávania samotných ekonomík navzájom. Rozhodovanie o konkurencieschopnosti sa aj napriek rozporuplným názorom odborníkov už netýka len firiem, ale aj území, regiónov resp. národov. V príspevku sa snažíme poukázať na dôležitosť aplikovania konkurencieschopnosti aj na regióny a snažíme sa o vymedzenie faktorov, ktoré určujú a zvyšujú konkurencieschopnosť regiónu všeobecne. Príspevok sumarizuje čiastkové výsledky výskumu VEGA č. 1/4639/07 „Úloha a postavenie univerzít pri budovaní regionálnych sietí ako predpokladu regionálneho rozvoja“.

Kľúčové slová

Region, regionálna konkurencieschopnosť, regionálny rozvoj, faktory regionálnej konkurencieschopnosti.

Key words

Region, regional competitiveness, regional development, factors of regional competitiveness.

1. Úvod

V súčasnosti sa dá tvrdiť, že nielen podniky vstupujú do konkurenčného boja a snažia sa získať čo najlepšiu pozíciu na trhu a maximalizovať zisky, ale konkurencia sa týka aj území, regiónov a národov [1]. Aj napriek tomu, že tieto subjekty môžu vykazovať konkurencieschopnosť, ako vlastnosť súvisiacu s porovnávaním ich výsledkov a predpokladov rozvoja, nie je možné úplne stotožniť konkurenciu medzi podnikmi a medzi regiónmi resp. medzi národmi.

2. Je možná konkurencia medzi regiónmi?

Existujú rôzne názory na možnosti vyjadrenia konkurencieschopnosti regiónov a území a taktiež mnoho prístupov o samotnej podstate a existencii konkurencieschopnosti území, regiónov a národov. Viturka [2] tvrdí, že pri aplikácii konkurencieschopnosti na podniky platí, že neúspešné subjekty sú vytláčané z trhu, ale v prípade regiónov sa znížená schopnosť

konkurovať prejaví v primeranom znížení životnej úrovne [2].

Niektorí autori, napr. P. Krugman [3] aplikáciu termínu konkurencieschopnosť pre územné celky nepovažujú za správnu. Krugman vo svojom diele „Competitiveness - A Dangerous Obsession“ vysvetľuje nevhodnosť používania paralely medzi národnou ekonomikou a firmou, pretože ak je firma na trhu neúspešná, musí z neho odísť a v krajnom prípade skončiť s podnikaním, čo ale región uskutočniť nemôže. Podľa Krugmana konkurencia medzi národmi a regiónmi neexistuje, preto by sa tento pojem v súvislosti s územnými celkami nemal používať. Konkurencia môže teda fungovať medzi firmami a jednotlivcami a nevťahuje sa na národy alebo regióny. Krugman [3] ďalej uvádza, že pre podniky je príznačná vzájomná súťaž pri dosahovaní čo najväčšieho podielu na trhu a úspech jednej firmy má spravidla za následok oslabenie pozícií konkurenčných subjektov. Ak úspech dosiahne región alebo štát, neoslabuje, ale naopak, vytvára tým nové možnosti pre ostatné teritoriálne jednotky. Zlepšenie ekonomickej výkonnosti jedného štátu tak neznamená automaticky zhoršenie výkonnosti ostatných krajín [4].

Rovnako Beneš [7] považuje existenciu konkurencie a s tým spätú konkurencieschopnosť na makroekonomickej úrovni za nejednoznačnú resp. rozporuplnú. Podľa Beneša sa jednotlivé ekonomiky líšia od seba významom zahraničného obchodu a jeho ovplyvňovaním agregátneho dopytu. Väčšie ekonomiky sú spravidla viac uzavreté a bolo by nevhodné ich považovať za nekonkurencieschopné. Pre väčšie ekonomiky je relevantnejšia vnútroekonomická situácia, a nie to, aká je pozícia týchto národných hospodárstiev na svetovom trhu.

Podľa Mojžiša [5] konkurencieschopnosť nie je iba firemným bojom. Ide o akýkoľvek boj o postavenie alebo zdroje. Z tohto hľadiska si môžu konkurovať všetci a teda aj mestá alebo regióny. Camagni [6] nesúhlasí s Krugmanom, tvrdí, že globalizácia sa týka nielen firiem, ale aj území, ktoré si navzájom čím ďalej, tým viac navzájom konkurujú pri výrobe a získavaní výrobných faktorov.

3. Je konkurencieschopnosť regiónu totožná s úspešnosťou regiónu?

Mojžiš [5] vyjadril, že je nemožné súhlasiť s vytvorenou dichotómiou oddeľujúcou od seba podnikateľské subjekty a mestá resp. regióny alebo štáty. Územné celky môžu byť taktiež vnímané ako ekonomicke entity. Aj napriek tomu, že kvôli určitej forme centralizácie nemajú regióny, mestá

alebo národy úplnú nezávislosť, môžu výrazne vplývať na kvalitu a výkonnosť svojho hospodárstva. Práve tento proces možno označiť za vytváranie svojich konkurenčných výhod.

Medzi prvých autorov, ktorí sa vyjadrovali ku konkurencieschopnosti národa patria Freeman, Lundvall a Porter, ktorí zadefinovali národnú konkurencieschopnosť ako výstup národnej schopnosti inovovať a získať konkurenčnú výhodu [8]. Porter [9, 10] v svojom diele teda nehovoril o regionálnej ale národnej konkurencieschopnosti, preto je možné stotožniť oba pojmy, keďže región môže byť aj na národnej nielen subnacionálnej alebo supranacionálnej úrovni. Porter pomenoval národnou konkurencieschopnosťou schopnosť národa inovovať a tým získať konkurenčnú výhodu oproti ostatným národom. Dôraz kladie teda na inovácie a možnosti využitia vlastníctva výrobných faktorov. Samotné vyjadrenie konkurencieschopnosti národa je dané podielom výroby národa na svetovom trhu, čo je vlastne vyjadrením produktivity národa.

Podobne aj podľa Európskej únie [12] je konkurencieschopnosť definovaná ako schopnosť regiónu produkovať výrobky a služby, ktoré sa predávajú na medzinárodných trhoch a tvoriť vysoké a udržateľné príjmy za vysokej zamestnanosti. Podľa definície Európskej komisie [11] je teda konkurencieschopnosť regiónu chápaná ako ekvivalent schopnosti ekonomiky ponúknuť svojim občanom zvyšovanie životného štandardu pri vysokej zamestnanosti a na udržateľnej úrovni. Podobne ako u Portera, aj Európska komisia sa prikláňa k myšlienke, že základom konkurencieschopnosti regiónu je rast produktivity sprevádzanej udržiavaním vysokej zamestnanosti. Tieto myšlienky sú zároveň aj základom Lisabonskej stratégie, z ktorej vychádza smerovanie EÚ [11].

Beneš [7] označuje konkurencieschopnosť regiónu alebo národa ako makroekonomickú konkurencieschopnosť ako doplnok k mikroekonomickej, ktorou označuje konkurencieschopnosť podniku alebo človeka. Tým ale neznižuje dôležitosť vyjadrenia konkurencieschopnosti na úrovni regiónu. Pre posúdenie a samotné stanovenie konkurencieschopnosti regiónu je vhodné analyzovať samotné faktory konkurencieschopnosti.

4. Faktory konkurencieschopnosti regiónu

Konkurencieschopnosť regiónu je definovateľná jednak indikátormi, ktoré určujú schopnosť regiónu konkurovať iným regiónom a taktiež výsledkami, ktoré regionálna konkurencieschopnosť priniesla resp. vytvorila. Na základe toho rozlišujeme medzi prácami, ktoré sa zaoberajú samotnými indikátormi regiónu a štúdiami, ktoré analyzujú výsledky regiónu. Na

zistenie a popísanie konkurencieschopnosti regiónu považujeme za správne uskutočniť kombináciu oboch prístupov, kde tak indikátory ako aj výsledky konkurencieschopnosti budeme považovať spoločne za jej faktory. Podobne sumarizujúci prístup zvolil Lengyel [15], ktorý spája indikátory a výsledky konkurencieschopnosti do jednotnej pyramídy konkurencieschopnosti, ktorou opisuje predpoklady región a jeho výstupy.

Zaujímavý prístup k vyjadrovaniu konkurencieschopnosti poskytlo Centrum medzinárodnej konkurencieschopnosti v spojení s Cardiff School of Management [21], ktorí presadzujú, že konkurencieschopnosť regiónu závisí od jeho schopnosti anticipovať a úspešne adaptovať interné a externé výzvy, pri poskytnutí príležitostí vrátane pracovných príležitostí.

Fínski vedci Huovari a kol. [20] definovali regionálnu konkurencieschopnosť ako schopnosť regiónu podporiť a priláhať ekonomické aktivity do regiónu, aby sa zvýšila životná úroveň obyvateľov. Huovari teda chápe schopnosť konkurovať iným regiónom cez schopnosť byť ekonomicky aktívny.

V skutočnosti je veľmi obtiažne určiť, ktorý z faktorov do akej miery ovplyvňuje regionálnu konkurencieschopnosť a to najmä z toho dôvodu, že nohé faktory sú tak indikátormi ako aj výsledkami a zároveň sa všetky navzájom v mnohom prelínajú alebo ovplyvňujú. Výskumní pracovníci z Cambridge Econometrics a prof. Martin [21] identifikovali tri typy regiónov na základe ich konkurencieschopnosti: regióny so stranou ponuky, regióny s rastúcimi príjmami a technologické regióny.

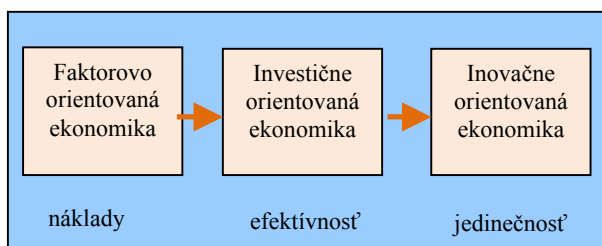
Martin [25] v spojení s výskumnou spoločnosťou Ecorys zaviedol sedem základných faktorov, ktoré určujú konkurencieschopnosť regiónu: klastre, obyvateľstvo, migrácia a lokalizácia, podnikateľské prostredie, siete, úroveň regionálnych a lokálnych inštitúcií verejnej správy, štruktúra priemyslu, inovácie a regionálny inovačný systém a štruktúra vlastníctva.

Pri vymedzení faktorov, ktoré determinujú konkurencieschopnosť regiónu môžeme vychádzať z prístupu Portera [10]. Podľa neho sú zdrojom konkurencieschopnosti tri typy konkurenčných výhod, ktoré členia ekonomiky na:

- ekonomiky orientované na náklady alebo na výrobné faktory,
- ekonomiky orientované na investície,
- ekonomiky orientované na inovácie.

Regióny orientované na náklady alebo na výrobné faktory konkurujú prostredníctvom nízkych nákladov, teda lacných výrobných faktorov, regióny orientované na investície konkurujú ostatným regiónom prostredníctvom nákladov z rozsahu, zlepšovaním produktivity

a rastom efektívnosti. V regiónoch orientovaných na inovácie sa produkujú nové technológie a aktivity sú zamerané na produkciu inovatívnych výrobkov a služieb (obr 1).

Zdroj: [10]

Obr. 1 Ekonomiky podľa konkurenčných výhod

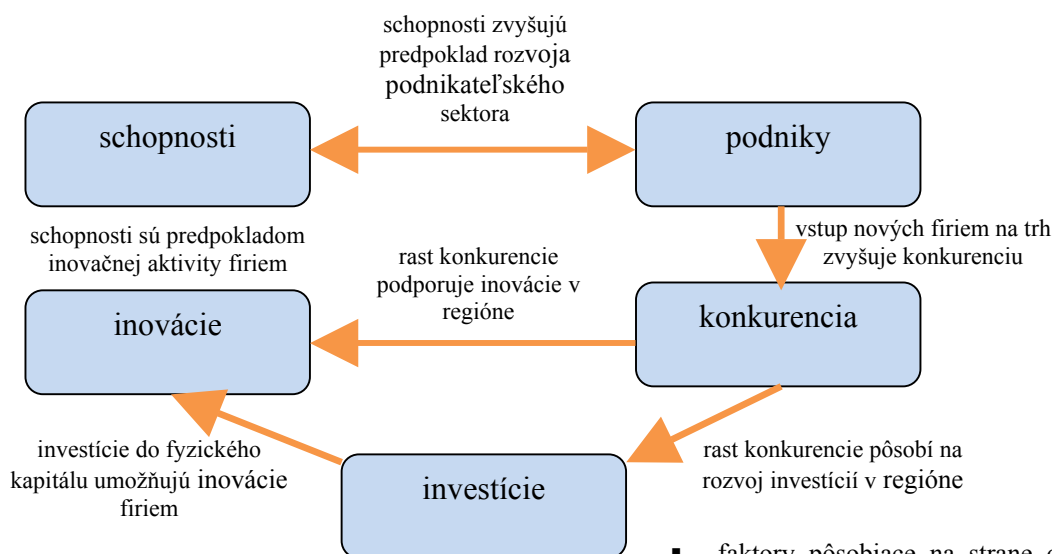
V nadväznosti na toto členenie faktorov k. regiónov Mueller a Kornmeier [23] v svojej štúdii o hlavných omyloch konkurencieschopnosti Nemecka poukázali na to, že orientácia na nízke náklady ako konkurenčnú výhodu, resp. faktor, ktorý ovplyvní konkurencieschopnosť regiónu nie je vhodná. V súčasnosti má toto členenie ekonomík význam v dôsledku rozdelenia sveta na rozvojové a rozvinuté ekonomiky, keďže dôraz sa dáva na nové faktory ovplyvňujúce regionálny rozvoj a konkurencieschopnosť, napr. kreativita prostredia, schopnosť učenia sa regiónu v súvislosti s teóriami inovatívneho regiónu a teóriou učiaceho sa regiónu.

- Konkurencia
- Podnikateľský sektor

Regionálne investície do fyzického kapitálu sú dôležitým determinantom rastu. Na rast vplývajú schopnosti a kompetencie ľudského kapitálu, ktorý spolu s fyzickým kapitálom tvorí vstup do výroby firiem. Nevyhnutným predpokladom rozvoja regiónu je rast konkurencie v rámci samotného regiónu, keďže konkurenčný tlak pôsobí motivačne na rast produktivity a inovačných aktivít podnikov. Zároveň konkurenčný boj podnecuje investície do regiónu (obr. 2)

Podľa Mojžiša [5] môžeme faktory ovplyvňujúce konkurencieschopnosť regiónu kategorizovať :

- podľa miesta pôvodu na endogénne a exogénne, ide o vnútornú štruktúru miestneho hospodárstva a jeho disponibilných zdrojov a o vonkajšie prostredie regiónu,
- podľa smeru pôsobenia na pôsobiacu zhora, ak ide o vplyvy centrálnej vlády a regionálnej samosprávy, ktoré lokálna samospráva nemôže ovplyvňovať a na pôsobiacu zdola, ak ide o vplyvy miestnej samosprávy, občanov alebo mimovládnych organizácií,

Zdroj: vlastné spracovanie podľa [17]

Obr. 2 Predpoklady produktivity regiónu

Hlavným determinantom, ale zároveň aj výsledkom a predpokladom konkurencieschopnosti regiónu je produktivita regiónu. Podľa britskej vlády závisí rozvoj konkurencieschopnosti od 5 predpokladov produktivity [17]:

- Investície
- Schopnosti ľudského kapitálu
- Inovácie

- faktory pôsobiace na strane dopytu a to fiškálneho a monetárneho charakteru, napr. ovplyvňovanie zdanenia, výmenného kurzu, úrokových mier premietajúce sa do nákladov práce, podnikania a životných nákladov obyvateľov
- faktory pôsobiace na strane ponuky, napr. štruktúra produkcie a poskytovaných služieb

Pôsobenie faktorov konkurencieschopnosti sa premieta do indikátorov, ktoré môžu určovať charakter regiónu resp. slúžiť pre jeho hodnotenie.

Tvorba indikátorov sa môže realizovať rôznymi metódami. Kraftová [19] napr. vymedzila kritéria hodnotenia regiónu v podobe 5 ukazovateľov:

- disponibilný dôchodok domácností v regióne, ktorý určuje kúpyschopnosť v regióne,
- tvorba hrubého fixného kapitálu, stanovená ako ukazovateľ investícií tak čistých ako aj obnovovacích,
- vývoz regiónu, ktorý odráža jeho výkonnosť, a zároveň schopnosť konkurovať produkcii iných regiónov,
- výdavky na vedu a výskum, ktoré sú v znalostnej ekonomike chápané ako dynamizujúci prvok rozvoja,
- využitie internetu.

Diskusia a záver

V príspevku sme vyjadrili názor, že indikátory a výsledky konkurencieschopnosti regiónu je možné označiť súhrnne pojmom faktory. Pri ich analýze sme dospeli k názoru, že nie je možné jednoznačne určiť, ktoré faktory vedia ovplyvniť regionálne výsledky a konkurencieschopnosť, preto je dôležité venovať sa čo najväčšiemu spektru faktorov, ktoré je možné ovplyvňovať a merať podľa potrieb regiónu. Región svojimi výsledkami ovplyvňuje národnú konkurencieschopnosť a určuje životný štandard svojich obyvateľov. Na základe analýzy je zrejmé, že konkurencieschopnosť regiónu je ovplyvniteľná veličina. Za najdôležitejšie faktory, ktoré môžu viesť k ekonomickému rozvoju regiónu považujeme:

- demografický vývoj,
- inovácie,
- klastre,
- politika a jej kvalita,
- lokalizácia, geografické, kultúrne, historické podmienky,
- počet a štruktúra podnikov a ich vzájomné vzťahy,
- priemyselná štruktúra v regióne,
- vzdelanie a univerzity,
- zahraničné investície.

Záverom je potrebné zdôrazniť, že regióny si konkurujú najmä prostredníctvom svojich firiem a iných aktérov v regióne, preto ich charakteristiky považujeme za najvýznamnejšie faktory pôsobiace na konkurencieschopnosť regiónu.

Literatúra:

- [1.] RUČINSKÁ, S., RUČINSKÝ, R. 2007: Factors of regional competitiveness. In: 2nd Central European Conference in Regional Science. 10 – 13.10.2007. Nový Smokovec, [CD] s. 902-911, ISBN: 978-80-8073-957-7
- [2.] VITURKA, M. 2004. Hodnocení regionální kvality podnikatelského prostředí z pohledu inovačního potenciálu. [online]. [Cit. 10.10.2008]. Dostupné na <http://147.232.5.246/ekf/nmnc/doc/Viturka.pdf>
- [3.] KRUGMAN, P.: Competitiveness- A Dangerous Obsession. In: Foreign Affairs. 1994, roč. 73, č. 2
- [4.] URGE, D. 2008: Konkurencieschopnosť regiónu. Rigorózná práca. Košice : UPJŠ. Fakulta verejnej správy. Katedra ekonomických vied. Vedúci rigoróznjej práce: Ručinská, S.
- [5.] MOJŽIŠ, M.: Konkurencieschopnosť miesta : územie a predpoklady vytvárajúce jeho ekonomický potenciál. In: Medzinárodné vzťahy, roč. 6, č. 1/2008. ISSN 1336 – 1562, s.103 – 122
- [6.] CAMAGNi, R.: On the concept of territorial competitiveness – sound or misleading?, Urban Studies 39, 2395-2411, 2002
- [7.] BENEŠ, M. 2006. Konkurencieschopnosť a konkurenční výhoda [online]. [Cit. 10.10.2008]. Dostupné na: <<http://is.muni.cz/do/1456/soubory/oddeleni/centrum/papers/wp2006-05.pdf>>
- [8.] COOKE, P.: Competitiveness as cohesion: Social capital and the knowledge economy. In: BODDY, M. – PARKINSON, M.: City Matters: Competitiveness, Cohesion and Urban Governance. s. 153 – 170.
- [9.] PORTER, E.M. On Competition. Harvard Business Press : 1998
- [10.] PORTER, E., M.: Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index. 2004
- [11.] EURÓPSKA KOMISIA: European Competitiveness Report 2003
- [12.] EURÓPSKA KOMISIA: The Sixth Periodic Report on the Regions, 1999
- [13.] KRÁL, J., TREBUŇA, P., MAGULÁKOVÁ, M.: Podnik a jeho konkurencieschopnosť v trhovom hospodárstve. In: Moderné prístupy k manažmentu podniku : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie : 6.-7. september 2007, Bratislava : 2007. ISBN 978-80-227-2750-1. s. 348-351

- [14.] SKOKAN, K, RUMPEL, P.: Constructing regional advantage: Does it matter for Czech regions? In: ECON'07 (Selected Research Papers), č. 14, 2007, Technical University of Ostrava : 2007. ISSN 0862-7908, s. 187-197
- [15.] LENGYEL, I.: The pyramid-model: Enhancing regional competitiveness in Hungary. In: Acta Oeconomica č.54 (3) s.323-342.
- [16.] ECORYS-NEI: International Benchmark of the Regional Investment Climate in Northwestern Europe, 2001
- [17.] H.M. TREASURY, Y: Devolving Decision Making: Meeting the Regional Economic Challenge – Increasing Regional and Local Flexibility, London: H.M. Treasury.2004
- [18.] RUČINSKÁ, S. 2008. Pôsobenie univerzity na podnikateľský sektor v regióne. In: Národná a regionálna ekonomika VII [CD]. Košice : Technická univerzita, 1-3. 10. 2008. ISBN 978-80-553-0084-9
- [19.] KRAFTOVÁ, I.: Model hodnocení regionu na bázi vícekritériálního váženého rankingu. In: Národná a regionálna ekonomika VII. [CD]. Košice : Technická univerzita, 1-3. 10. 2008. ISBN 978-80-553-0084-9
- [20.] HUOVARI, J. Et al: Constructing an index for regional competitiveness. Helsinki : Pellervo Economic Research Institute, 2001. ISBN 952-5299-38-4
- [21.] MARTIN, R. CAMBRIDGE ECONOMETRICS, ECORYS-NEI: A Study on the Factors of Regional Competitiveness. A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy
- [22.] VALENČÁKOVÁ, E., ŽIGOVÁ, S. 2005. Úloha univerzít v regionálnom rozvoji. [CD] In: „New members – New Challenges for the European Regional Development Policy “. 27.-30. 9. 2005. Nový Smokovec, ISBN 80-225-2060-8
- [23.] MÜLLER, S., KORNMEIER, M.: Internationale Wettbewerbsfähigkeit: Irrungen und Wirrungen der Standort-Diskussion, München 2000.
- [24.] MARSHALL, A.: Principles of Economics. Basingstoke: McMillan, 1990. 8. Vyd, ISBN 0333044894
- [25.] MARTIN, R.: Thinking about Regional Competitiveness: Some Critical Issues, Report for the East Midlands Regional Development Agency, 2005

Príspevok sumarizuje čiastkové výsledky výskumu VEGA č. 1/4639/07 „Úloha a postavenie univerzít pri budovaní regionálnych sietí ako predpokladu regionálneho rozvoja“.